

Moguća načela politike sufinanciranja znanstvenih i znanstveno-stručnih časopisa u Hrvatskoj

Vlatko Silobrić*

Tomašićeva 11, HR-10 000 Zagreb, Hrvatska

Moram odmah na početku napisati da tekst koji je pred Vama pišem kao privatna osoba. Da objasnim: premda sam predsjednik Povjerenstva za izdavačku djelatnost MZOS-a, misli koje ću navesti nisu nužno gledišta Povjerenstva; samo sam ja odgovoran za njih.

Primarne su znanstvene periodične publikacije (časopisi) putevi kojima se razmjenjuju znanstvene informacije. To osobito vrijedi za prirodne znanosti, dok u humanističkim i društvenim znanostima takvu ulogu mogu imati i neperiodične publikacije. Budući da je znanost prototip za međunarodnu djelatnost, razmjena znanstvenih informacija mora biti međunarodna. To znači da se znanstvenom publikacijom može smatrati samo ona koja se uključuje u (ili uspostavlja) međunarodne tokove razmjene znanstvenih informacija, tj. koja je dostupna svjetskoj znanstvenoj javnosti.

U Hrvatskoj je ukupna znanstvena produkcija veoma skromna u usporedbi sa standardima razvijenih znanstvenih zajednica, pa čak i u usporedbi sa stanovitim svjetskim prosjecima. U nekoliko se objavljenih istraživanja prikazalo da je postotak hrvatskih znanstvenika među znanstvenicima u svijetu dvostruko veći od postotka njihovih članaka objavljenih u svjetskim bazama podataka. Čak i kad hrvatski znanstvenici objavljuju u prestižnim svjetskim časopisima, njihovi se članci citiraju manje od prosjeka citiranja svih članaka u istom časopisu. Stoga se može postaviti pitanje koliki je »potencijal znanosti« u nas i koliki je broj znanstvenih časopisa nužan da znanstvene informacije nastale u Hrvatskoj predoči svjetskoj znanstvenoj javnosti. To je pitanje posebno relevantno ako se poveže sa činjenicom da Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta RH sufinancira veliki broj hrvatskih znanstvenih i znanstveno-stručnih časopisa, te onih za popularizaciju znanosti. Novac za to dolazi iz proračuna (dakle od poreznih obveznika) i iznosi približno 10 milijuna kuna godišnje. Za taj se novac u 2012. godini natjecalo 225 znanstvenih i znanstveno-stručnih časopisa.

Svatko tko se nađe na položaju da odlučuje o raspodjeli tog novca mora se zapitati, ako ima odgovornost za trošenje javnoga novca, kako racionalno i za opći interes raspodijeliti ta sredstva. Pri tome su, prema mom uvjerenju, bar dva načela presudna za odluku. Jedno je usklađenost uloge časopisa s njegovom osnovnom funkcijom. Drugo je pitanje stvarnih troškova izdavanja takvog relevantnog časopisa. Možda ovdje treba istaknuti da takvu politiku racionalnog sufinanciranja nikako ne bi trebalo shvatiti kao cenzuru ili regulaciju tko i kakav časopis smije u Hrvatskoj izdavati. Riječ je samo o tome koliko je opravdano da se stanovi časopis sufinancira novcem hrvatskih poreznih obveznika.

Mislim da je u skladu s prvim načelom uvrštavanje bilo kojeg hrvatskog znanstvenog časopisa u svjetske baze podataka jasan pokazatelj da je sadržaj tog časopisa dostupan svjetskoj znanstvenoj javnosti. Drugim riječima, postiže svoju osnovnu zadaću komuniciranja s tom javnošću. U svakom slučaju, neupitna je njegova »vidljivost/dostupnost«. Ne tvrdim, jer za to nemam osnove, da je to potvrda njegove kvalitete, ali jest dokaz ispunjavanja njegove osnovne zadaće. Isto tako ne vjerujem da bi recenziranje časopisa u Hrvatskoj bila stvarna alternativa pri odlučivanju o sufinanciranju. Jednostavno ne vjerujem da bi recenzija časopisa napravljena u Hrvatskoj bila objektivnija od one koju obavljaju svjetske baze podataka. Naime, smatram da je prava nepristrana recenzija u Hrvatskoj znanosti samo rijetka iznimka.

Drugo načelo, ono racionalnih troškova izdavanja časopisa, zahtijeva još manje objašnjenja, jer je samo po sebi jasno da trošenje proračunskog novca mora biti odgovorno. Kako bi se uopće moglo opravdati da neki časopis prima više novca nego što mu treba i da tako zarađuje?! Moramo se samo dogovoriti što su prihvatljivi troškovi izdavanja. Ja mislim da su to sljedeći troškovi: tiska (novih tehnologija), komuniciranja s recenzentima i autorima, pripreme za tisak (lekture, tehničkog uređivanja, administrativnih poslova), te distribucije časopisa. Honorari autorima, recenzentima i urednicima nisu uobičajeni u svijetu i bilo bi ih nemoguće opravdati. Pri traženju proračunskog novca časopisi bi morali navesti stvarne troškove, a svako bi namjerno predočavanje pogrešnih brojaka trebalo sankcionirati.

Naveo sam samo dva presudna načela. Oba su ta načela ušla u Kriterije za sufinanciranje časopisa u 2012. godini i prema njima se postupalo. Drugi su detalji više stvar tehnike i prikladne provedbe. Dosljedna primjena tih dvaju načela mogla bi biti dostatna da se novac hrvatskih poreznih obveznika odgovorno troši, a da istodobno hrvatska znanost ima način predstavljanja svijetu putem svojih časopisa.

*E-pošta: vsilobrc@hazu.hr